Nečesané úvahy ku knihe „Podzim postmodernismu“

Jakub Huba

HUBA, J.: Nečesané úvahy ku knihe „Podzim postmodernismu“. In: *Ostium*, roč.12, 2016, č. 4.

Roman Kanda a kolektív: *Podzim postmodernismu. Teoretické výzvy současnosti*. Praha: Filosofia, nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR 2016. 316 s.

Pojmy sa najčastejšie vyprázdňujú vtedy, keď sa stávajú frekventovanými. O pojme postmoderna to platí mnohonásobne. Odkedy prenikol do jazyka žurnalizmu a stal sa v podstate módnym, nikto už nevie, čo znamená. K prehľadnosti neprispieva ani to, že postmoderna sa musí vyhnúť jednotiacej definícii, ak nechce sama seba vyvracať. Vo výsledku je tento pojem zlomený pod ťarchou významov, ktorými ho podľa momentálnej potreby môže ktokoľvek obťažkať. S touto slabosťou pojmu, vyplývajúcou z inflácie definícií, sa museli autori monografie vysporiadať. Najlepšie ju využil (zneužil?) Michael Hauser, ktorého kniha *Cesty z postmodernismu* celú polemiku odštartovala. Pod jeho perom sa prívlastok „postmoderný“ účelovo pridružuje k tým aspektom súčasnej spoločnosti, ktoré sú v nejakom zmysle odsúdeniahodné alebo dekadentné. Flexibilita daného pojmu takýto prístup legitimizuje. Postmodernu chápe Hauser ako vyzdvihovanie partikulárneho na úkor univerzálneho, rozptýlenosti na úkor jednoty, interpretácie na úkor faktu, prispôsobivosti na úkor emancipačného zápasu, relatívneho na úkor absolútneho, cynického na úkor heroického atď. V týchto intenciách ďalej rozvíja svoju kritiku postmodernej doby, kultúry či subjektu. Opiera sa pritom o dvojicu súčasných postmarxistických mysliteľov: Slavoja Žižeka a Alaina Badiou. Kolektívna monografia *Podzim postmodenismu* ho núti konfrontovať sa s odlišnými interpretáciami; napríklad od autorov, ktorí sa snažia pojem postmoderna obhájiť a dať mu pozitívny zmysel (Bělohradský, Škabraha). Práve pluralita interpretačných rámcov pridáva knihe na príťažlivosti a paradoxne ju radí k postmoderne, ktorej koniec chce uchopiť. Napriek tomu existuje najmenší spoločný menovateľ, ktorého sa držia všetky príspevky. Je to predpoklad, že postmoderna je doba, v ktorej žijeme. Pre obhajcov je to éra, v ktorej sa môžeme konečne emancipovať od ideológií, náboženstiev a metafyzického ponímania pravdy. U Hausera je to doba relativizmu, cynizmu a roztrieštenosti, dokonale vyhovujúca samopohybu kapitalistického stroja. Obe strany sa však postupne dostávajú do protirečení. Obhajcovia vychádzajú z predpokladu, že postmoderna je cesta k solidárnej spoločnosti, reflektujúcej názorovú rozmanitosť, ako aj ľudské utrpenie, ktoré úž nesmie

byť zatienené žiadnym metafyzickým či ideologickým projektom. Zároveň tvrdia, že v postmodernej dobe sa práve nachádzame. Hauser správne poukazuje na to, že obhajcovia by teda logicky mali vyjadriť spokojnosť so súčasným stavom. To sa však nedeje, pretože si chcú zároveň udržať pozície kritikov systému.

Sám Hauser sa však nevyhol rozporom. V jeho podaní sa postmoderný projekt zlieva s projektom neoliberálneho kapitalizmu. Ten je však typicky moderným projektom, založeným na pokroku, rozpínavosti, efektivite, technokracii, nadvláde človeka nad prírodou, masovej výrobe a hlásaní jediného veľkého príbehu o ekonomickej slobode, raste, prosperite. Pripúšťa jediný pohľad na spoločenské vzťahy cez prizmu tovarovej výmeny súkromných vlastníkov. Vytvára to, čo všetky moderné spoločenské projekty – ilúziu jedinej prirodzenej cesty vývoja, akejsi druhej prírody, kde sa všetko, čo nepritakáva súdobým trendom, javí ako neprirodzené, archaické či extrémistické. Kapitalizmu sú teda imanentné viaceré rysy, nezlučiteľné s konceptom postmoderny, nehovoriac o skutočnosti, ktorú Hauser sám priznáva, že takmer všetci významní autori označovaní za postmodernistov boli mimoriadne kritickí voči kapitalizmu a neoliberálnej ideológii.

Ak sa chceme vyslobodiť z protirečení, musíme spochybniť aj prvotné predporozumenie autorov, teda presvedčenie, že žijeme v postmodernej dobe. Mohlo by to vyriešiť nielen rozpory v ich príspevkoch, ale aj ich spoločný rozpor o povahe postmoderny. Táto doba nie je postmoderná napriek nekonečnej proklamácii opaku. Definuje ju prevládajúci socioekonomický model, ktorý je výsostne modernistický. Nie je ani náhodou postindustriálna, ekonomiky stále stoja a padajú na veľkovýrobe (trend jej presúvania zo Západu do tretieho sveta na tom nič nemení). Nežijeme ani v ére vzdelanostnej spoločnosti, ako sa mnohí nádejajú. Nežijeme ani v postideologickej spoločnosti deteritorializovaných subjektov, ktoré by stále znovu prežívali krízu vlastných hodnôt a postojov. Tak ako kedykoľvek predtým si väčšina ľudí hovie v názorových schémach, ktoré sa menia počas dospelého života minimálne. Čoho jeseň teda chceme hlásať? Nie je postmoderna sama jeseňou moderny, jeseňou umenia, jeseňou racionality? A môžeme vôbec vnímať postmodernu ako časový úsek?

Skúsme si ju radšej predstaviť ako určitý typ myslenia, ktorý však nikdy nenabral dostatočnú silu, aby strhol na svoju stranu rozhodujúce spoločenské inštitúcie. Typ myslenia, ktorý nikdy nezískal skutočnú hegemóniu a nediktoval spoločenské smerovanie. Takáto interpretácia by uspokojila apologétov postmodernizmu, ako aj jeho kritikov. Je to riešenie, vďaka ktorému by sa Marx nažral a aj postmoderná filozofia zostala celá. Postmoderna by mohla byť obhájená ako protiklad doby, ako bezčasie, v ktorom sa myseľ ocitne, keď je už všetko povedané aj spochybnené, keď sa poriadok sveta rozpadol a my sme konfrontovaní s falošnosťou každého nároku na všeobecne platnú transhistorickú pravdu. V takom prípade by sa obhajcovia postmoderny vyhli kolaborácii s kapitalistickou spoločnosťou a mohli ďalej rozvíjať dedičstvo postmodernej kritickej teórie. Spochybnenie konceptu postmoderny ako časového úseku, ktorý práve prežívame, by otvorilo cestu aj marxistickej kritike. Je predsa zrejmé, že ak má byť niečo z Marxovej kritickej ekonomickej teórie aplikovateľné dnes, musíme ponímať súčasnú dobu ako stále industriálnu a ideologickú.

Isté pasáže knihy sa venujú aj perspektívam ľavice v súčasnom svete a hľadaniu alternatív voči kapitalizmu. Poukazujú na krízu alternatívneho myslenia a zdanlivú nemožnosť zmeny. Práve odmietnutie definície postmoderny ako prítomnosti by mohlo byť prvým krokom k produktívnejšej spoločenskej kritike, integrujúcej prínos postmoderny aj marxizmu. Inak budú hlásatelia ľavicovej alternatívy ako Badiou, Žižek alebo Hauser naďalej filozofovať kladivom, netušiac, že ním mlátia po hlave svojich potenciálnych spojencov.

Bc. Jakub Huba
Staroturský chodník 1
811 01 Bratislava

hugohuba@yahoo.com